

zagsman is, maar ik vind het een miselijke vent', antwoordde Winkelman en dat deed voor Sas de deur dicht.

De situatie spitste zich – na het januari-alarm- opnieuw toe toen Sas met gedetailleerde berichten kwam over een invasie in Denemarken en Noorwegen, die aanstaande was. Dat gebeurde op 3 april 1940. Hij telefoonde in een primitieve code met kapitein Kruls in Den Haag en hij stuurde nog diezelfde avond een gecijferd telegram met meer details vooral bedoeld om Engeland te waarschuwen. Deze waarschuwing werd niet officieel doorgegeven aan de Engelse regering, erger nog, minister Van Kleffens heeft dit telegram nooit gezien omdat het bewust of onbewust zoek raakte. Sas zelf waarschuwde hoogst persoonlijk zijn Deense en Noorse collega in Berlijn. Voor de zekerheid informeerde hij ook persoonlijk de Engelse marine attaché in Nederland op 8 april. Dit keer volgde geen uitstel en de invasie vond plaats in de vroege morgen van 9 april.

Voor Sas stond na deze invasie vast dat nu ook de aanval op Nederland snel zou komen en de aanwijzingen hiervoor werden steeds duidelijker. De rapporten van Sas aan Den Haag werden steeds dringender en nauwkeuriger. Hij waarschuwde voor een speciale tankeenheid die via de Langstraat door Brabant zou moeten oprukken naar de vesting Holland. De waarschuwingen werden alle in de wind geslagen. Donderdag 9 mei, tegen de middag kon Oster aan Sas vertellen dat de aanvalsdatum nu op 10 mei was vastgesteld en tegen de avond zei Oster – nadat hij gecheckt had of de aanval nog zou zijn uitgesteld: *'Mein lieber Freund, jetzt ist es wirklich aus. Es sind keine Gegenbefehle gegeben. Das Schwein (Hitler) ist abgefahren zur Westfront. Hoffentlich sehen wir uns nach diesem Krieg wieder.'*

Majoor Sas heeft na dit droevige afscheid snel Den Haag ingelicht via een open telefoonlijn. Tegen de dienstdoende officier, luitenant Post

Uiterweer sprak hij de bekende woorden: *'Morgenvroeg bij het aanbreken van de dag. Hou je taai.'* Ook het volslagen overbodige telefoontje van overste Van de Plassche, die dit bericht van Sas wilde controleren en terugbelde naar Berlijn, werd door de Duitse afluisterdienst opgevangen.

Toen Hitler op de hoogte werd gebracht dat de aanval was verraden was hij woest. Hij eiste de arrestatie van de verrader. Onmiddellijk na de capitulatie werd een speciaal commando belast met het zoeken naar de verrader. Ook in de ministeries in Den Haag werd gezocht bewijzen vooral naar berichten van de militaire attaché uit Berlijn. In de haast om weg te komen naar Londen was minister Kleffens zijn koffertje vergeten en dat werd meteen gevonden, in beslag genomen en per koerier naar Berlijn gestuurd. In het koffertje zat een dagboek maar ook een briefje waarop stond dat majoor Sas had gewaarschuwd voor de komende aanval op 10 mei.

Duitse opmars in de omgeving van Valkenburg (L), 10 mei 1940 (Collectie IMG/KL)

Duitse aanval op Noorwegen, 9 april 1940 (Collectie IMG/KL)

Dat de goede bron van Sas een hoge Duitse militair moest zijn was de Gestapo wel duidelijk maar het directe verband tussen Oster en Sas is – ondanks al het speurwerk van de SD en Gestapo – nooit gevonden. Ook niet toen Oster werd gearresteerd in de nasleep van de aanslag op Hitler op 20 juli 1944. Wel zijn door toeval alle plannen voor de staatsgreep die Oster had voorbereid ontdekt en na lange verhoren werd Oster vlak voor het eind van de oorlog nog opgehangen, evenals zijn baas Wilhelm Canaris, in het concentratiekamp Flossenburg in Zuid Duitsland.

Majoor Sas kwam na de capitulatie, via Zwitserland en Frankrijk naar Londen waar hij zich meldde bij de regering in ballingschap. Voor het

eerst kon hij hier zijn verhaal vertellen rechtstreeks tegenover koningin Wilhelmina maar al snel bleek dat hij in de Nederlandse gemeenschap in Londen nog steeds werd beschouwd als een paniekschopper en zelfs min of meer als een ‘verrader’. Hij kwam er achter dat er verhalen de ronde deden dat hij NSB-er zou zijn – voorbestemd tot districtsbestuurder in Zuid Holland- en het kostte hem grote moeite om deze valse aantijgingen te ontcrachten. Na korte tijd in Londen heeft hij genoeg van het gekonkel en met beide handen nam hij de benoeming aan tot commandant van een missie in Canada die Nederlandse dienstplichtigen moest werven.

Hij werd bevorderd tot luitenant-kolonel, maar de missie werd een

behoorlijke mislukking, evenals zijn terugkeer naar Engeland. Zinvol werk werd hem verboden, hij mocht niet ingaan op een Engels aanbod om bij de staf van Montgomery te komen werken; ook een Amerikaans aanbod moest hij afwijzen. Minister president Gerbrandy waarschuwde hem dat hij ook maar beter niet zijn memoires zou kunnen schrijven. Hij werd de dupe van de opvatting die vooral bij koningin Wilhelmina leefde dat de oude Generale Staf verantwoordelijk was voor de nederlaag in 1940. Van de oude stafofficieren moest men niet veel meer hebben en ze werden op een zijspoor gezet.

Toch heeft Sas in Londen enkele opmerkelijke rapporten geschreven over de organisatie van de strijdkrachten na de oorlog en over de bezetting van Duitsland. Opnieuw werd er niet naar hem geluisterd en de rapporten verdwenen in een la. Als beroepsofficier en stafofficier stuitte het hem tegen de borst dat in de laatste oorlogsjaren sommigen wel heel snel carrière maakten zonder veel kennis en inzicht te hebben in het krijgsbedrijf. Dat leidde ook tot conflicten over de vraag wie de opperbevelhebber moest worden van de nieuwe Nederlandse strijdkrachten en ook tot een persoonlijke controverse met prins Bernhard.

Dat alles heeft ertoe bijgedragen dat Sas één van de mede-initiatiefnemers is geweest van een petitie aan koningin Wilhelmina waarin min of meer om eerherstel werd gesmeekt van de beroepsmilitairen van voor 1940 (wij soldaten van het oude leger), waarvan velen in de oorlog, met gevaar voor eigen leven, mee hadden gewerkt in de OD, de ondergrondse Orde Dienst. Deze petitie van 8 januari 1946 heeft er misschien toe bijgedragen dat Sas eerherstel kreeg en nog één keer werd bevorderd en wel tot generaal-majoor. Hij werd opnieuw benoemd tot militair attaché, eerst in Brussel en later in Washington.

Op 20 oktober 1948 kwam generaal-majoor Sas om het leven bij een vliegtuigongeluk bij Prestwick in Schotland.